

Manévr — nejdůležitější prvek soudobé vševojskové operace

Redakčně upravený a zkrácený článek generálmajora A. V. Zlobina, uveřejněný v sovětském časopise „Vojennaja mysl“ č. 4/1986.

V soudobých operacích, které jsou charakterizovány rozhodností a rychlostí činností, náhlými a častými změnami situace, současným komplexním využíváním různých sil a prostředků na značných širokých a hlubokých prostorech, stává se manévr jejich nejdůležitějším prvkem. Přitom jeho obsah a rozsah uskutečnění se mění zvláště dynamicky v posledních letech v souvislosti s prakticky úplnou mechanizací a s probíhající rozsáhlou aerizací ve vyspělých státech, s mnohonásobným zvětšením jejich palebné a úderné síly.

Pružný manévr vojsky tvořil nejcharakterističtější rys mnoha nejdůležitějších operací v letech Velké vlastenecké války, zvláště v jejím druhém a třetím období.

O místu a významu manévru v bojové činnosti svědčí takové údaje. V průběhu druhé světové války bylo spotřebováno na přesuny (přepravy) vojsk přibližně 40 %

času, na bojovou činnost 30—35 %, na odpočinek, doplnění a přeskupení 25—30 %. Např. ve skvěle uskutečněné jassko-kišinevské operaci 2. ukrajinského frontu vedly aktivní manévrovou činnost 44 dělostřelecké divize z 51 (86 %), všechny tankové armády, mechanizované a jezdecké sbory a do 80 % dělostřeleckých pluků.

Pod pojmem manévr v soudobé operaci chápeme organizovaný přesun vojsk v průběhu bojové činnosti na nový směr (čáru, do prostoru) k zaujetí výhodného postavení vzhledem k nepříteli a vytvoření potřebného uskupení sil a prostředků, k vyvedení vojsk zpod úderů nepřítelů a jejich efektivnímu využití při plnění stanovených nebo nově vzniklých úkolů, dále přenesení palby, úsilí letectva, úderů raketových vojsk k hromadnému působení na nejdůležitější objekty a k ničení nových cílů, přemístění (předání) materiálních pro-

středků k nejúplnějšímu týlovému a technickému zabezpečení uskupení vojsk, které působí na hlavním směru. Co do rozsahu rozlišujeme strategický, operační a taktický manévry. Podle použitých sil a prostředků — manévry vojsky, palbou, letectvem, zásobami materiálních prostředků, týlovými útvary a zařízeními.

Tendence k narůstání úlohy manévru v soudobých operacích má objektivní charakter a souvisí především se zásadními kvalitativními změnami, které probíhají v materiální základně ozbrojeného zápasu. O tom svědčí tyto faktory.

1. Pronikavé zvýšení efektivity prostředků ničení umožňuje v krátké době manévrovat hromadnými jadernými a palebnými údery v širokém prostorovém měřítku, plnit operační úkoly ničení nepřítelů do celé hloubky jeho sestavy současně, uskutečňovat efektivní palebnou podporu svazků a útvarů, které vedou bojovou činnost v jeho týlu. Přitom spojení prostředků průzkumu, velení a ničení na základě automatizace mělo za následek vytvoření systémů zbraní, které mají ještě vyšší stupeň palebné manévrovosti.

2. Zvýšení mobility vojsk, intenzivní využívání vzdušné sféry umožňují rychleji a lépe využívat výsledků jaderných a palebných úderů, uskutečňovat rozhodné a rychlé hluboké průlomy, ničit uskupení nepřítelů vedením úderů z různých směrů, v krátké době soustřeďovat v potřebných prostorech nezbytná uskupení vlastních vojsk, vyvádět je zpod úderů a v případě nutnosti je rozptylovat.

3. Kvalitativní změny sil a prostředků průzkumu, zvětšení jejich možností zabezpečují získání velkého množství informací s vysokým stupněm věrohodnosti a v reálném čase nebo jemu blízkému, jejich současně zpracování, což umožňuje velitelům a štábům s přihlédnutím na nejneotečkanější změny situace přijímat zdůvodněná rozhodnutí.

4. Při dosažení cílů operace nabývá na stále větším významu komplexní použití

prostředků ničení a radioelektronického boje, které v sobě spojují vysoké mobilní kvality při působení na nepřítele se stále zvětšujícími možnostmi ke zmaření provozu systémů velení vojskům a zbraním. Značně vzrostly manévrové možnosti i ženíjní výzbroje. Současně se objevily jeho principiálně nové druhy, které se spolu s palebnými prostředky bezprostředně zúčastní ničení nepřítelů, včetně jeho bojových sestav v hloubce, např. systémy minování na dálku a jiné.

5. Změny, ke kterým dochází v prostředcích velení, svědčí rovněž o růstu jejich mobility a rychlé činnosti. Zvětšily se délka, spolehlivost a utajení provozu spojovacích prostředků za stále rostoucího množství informací. Na základě hromadného zavedení automatizovaných systémů se snižuje vynakládání času na nejdůležitější procesy (hodnocení situace, přijetí rozhodnutí, doručení úkolů vojskům atd.) v průběhu organizace bojové činnosti.

Tyto faktory svědčí o rostoucím významu manévru a současně o tom, že všechny jeho součásti jsou v těsné dialektické jednotě. Vzhledem k tomu nejefektivnější výsledky může manévry přinést za předpokladu nejúplnější realizace každé z jeho součástí v podmínkách přesně organizované a nepřetržitě uskutečňované součinnosti všech druhů vojsk, sil a prostředků v zájmu splnění stanoveného úkolu.

Při zahájení a v průběhu vedení operací je nejoperativnějším a nejefektivnějším způsobem reagování na změny situace **manévry palbou**. Má rozhodující vliv na průběh bojové činnosti, zvláště v nejméně napjatých momentech: při průlomu obrany, odrážení protiztečí a protíúderů nepřítelů, zasazení druhých sledů a záloh, přenesení úsilí vojsk na nové směry. Dovedný manévry hromadnými palebnými údery umožňuje dosahovat kvalitativně nových výsledků: rychle měnit poměr sil a prostředků ve svůj prospěch, vytvářet trhliny v sestavě nepřítelů, v krátké době způsobit vážné ztráty jeho úderným uskupením, ničit nejdůležitější objekty. Spolu s tím se projevu-

je tendence ke stále širšímu použití manévru palbou (úderu) jednotek i odpalovacími zařízení (děl), vedení úderů jednotlivými letouny nebo jejich skupinami. Např. lokální války ukázaly vysokou efektivnost vzdušných úderů, uskutečňovaných bitevními vrtulníky. Manévr jim nabývá na zvláštním významu v boji s obrněnými uskupeními a výsady nepřítel, protože se uskutečňuje v krátké době a jejich úderu z malých výšek se vyznačují vysokým stupněm ničení pozemních cílů.

Při vedení operací nabývá na velkém významu předstihující palebný úder na nejefektivnější prostředky jaderného a palebného ničení nepřítel v jeho operační hloubce. Je to zvláště důležité při přesunu vojsk k přenesení úsilí na nový směr, zasazení druhých sledů a záloh do sražení a odrážení protiúderů nepřítel. Jde v podstatě o palebné přikrytí přesunu a přeskupení vojsk a jejich zasazení do sražení. Jeho principem v letech Velké vlastenecké války bylo předstihující ničení palebných prostředků nepřítel do doby vyjití vlastních vojsk na čáry jejich dosahu.

V posledních letech dochází ke značnému růstu možností k dalekému palebnému působení nejen operačních svazů, ale i svazků a útvarů, k mnohonásobnému zvětšení prostorových hranic, kde je veden aktivní boj o dosažení palebné převahy jak na operačním, tak i na taktickém stupni. Jedním z rozhodujících faktorů, které předurčují výsledek palebného souboje, je předstihující ničení nepřítel při ničení nejefektivnějších prostředků, v první řadě raketových jaderných, letectva a bitevních vrtulníků na letištích, dalekonosného dělostřelectva, prostředků minování na dálku a jiné. Přitom je nutné vzít v úvahu, že efektivnost jejich bojového použití v první řadě závisí na spolehlivé činnosti průzkumu a velení, které jsou nejzranitelnější v systémech soudobých zbraní. Jejich ničení musí být proto jedním z prvořadých úkolů v boji o palebnou převahu. To umožňuje „oslepit“ nepřítel, utajeně uskuteč-

nit manévr a vést neočekávaný úder v prostoru pro něho nevýhodném.

Uskutečňovat palebné přikrytí vojsk v průběhu manévru je nutné v komplexu s celou řadou dalších opatření. Nejdůležitějšími z nich jsou organizace protivzdušné obrany, ženíjn zabezpečení, maskování a aktivní REB.

Manévr vojsk v letech Velké vlastenecké války byl nejvíce rozvinut v útočných operacích. Byl uskutečňován rozhodným soustředěním jejich úsilí k rozvíjení úspěchu nebo přenesení na jiný směr, obklíčení nepřítel a plnění dalších, zvláště překvapivě vzniklých úkolů. Dovedný manévr vojsk umožňoval v krátké době vytvářet rozhodující převahu nad nepřítel na zvoleném směru, s překvapením útočit do jeho boku a týlu, ničit vojska nepřítel v kratší době a s nejmenšími ztrátami. Velmi dobrých výsledků dosahovala manévrová činnost frontových a armádních rychlých skupin. Střední tempa jejich postupu činila až 75 km, v řadě případů i 150 km za den. V první řadě to bylo důsledkem rozhodného soustředění sil a prostředků k zabezpečení průlomu rychlých skupin do operační hloubky, organizace silné palebné přípravy a ženíjního zabezpečení jejich zasazení do sražení, podpory jejich činnosti letectvem (pro podporu tankové armády bylo vyčleňováno do jednoho bitevního leteckého sboru a nejméně jedna stíhací letecká divize), přesné součinnosti všech sil a prostředků. Přitom maximální odtržení rychlých skupin, vedoucích manévrovou činnost v operační hloubce nepřítel, od vojsk prvního sledu činilo od 25 do 80 i více km. Jejich činnost se vyznačovala vysokou dynamičností, manévrovostí, častými změnami směrů úderů.

Jak vyplývá ze zkušeností z druhé světové války i z lokálních válek a poválečných cvičení, nejuhodnějšími podmínkami pro přechod vojsk k manévrové činnosti v hloubce obrany nepřítel mohou být:

— nesouvislá fronta jeho operační sestavy nebo vytvoření trhlin jadernými a palebnými úderu,

- spolehlivé náčtení důležitých objektů nepřítele v průběhu manévru,
- organizace dovedného spojování palby, manévru a úderů v činnosti vojsk,
- pevné a nepřetržitě velení vojskům.

Při rozvíjení operací v průběhu Velké vlastenecké války bylo v nejširší míře používáno takových forem manévru, jako je **obchvat a obejítí**. Byl uskutečňován k vyjití svazku (svazu) do hlubokého týlu nepřítele a vedení úderů z boků nebo týlu na jeho hlavní uskupení v součinnosti s vojsky, která působí čelně. Rozhodných výsledků v soudobých operacích může být dosaženo spojením rozhodné činnosti uskupení, která uskutečňují obchvat (obejití) na zemi, s vojsky, která uskutečňují obchvat ze vzduchu, sladěním jejich činnosti mezi sebou a s jadernými a palebnými údery. **Obchvat ze vzduchu** se stal jednou z nejcharakterističtějších forem manévru v soudobých operacích. Předpokládá se používat jej způsobem vysazení vzdušných výsadků nebo přepadové činnosti aeromobilních vojsk k obsazení a udržení výhodných čar, zničení důležitých objektů (raketových jaderných, prvků systémů velení vojskům a zbraním, letišť, skladů jaderných zbraní a jiných) v týlu nepřítele, obsazení předmostí na velkých vodních překážkách, průsmyků nebo horských soutěsek, rozdělení uskupení a zabránění odchodu jeho vojsk.

Je zcela jasné, že obchvat ze vzduchu má nespornou přednost v pružnosti, rychlosti a překvapivosti před jinými formami manévru. Jeho využití v těsné součinnosti s rozhodnou činností pozemních vojsk umožňuje vést sladěné a současné údery čelní a z týlu, roztnout uskupení nepřítele a ničit je po částech, vést útok ve vyšších tempech a rovněž rychle přenášet úsilí vojsk do hloubky a na nové směry.

Dovedné použití obejití a obchvatu sovětskými vojsky v útočných operacích Velké vlastenecké války vytvářelo příznivé podmínky pro obklíčení a zničení velkých uskupení nepřítele, tzn. uskutečnění nejrychlejšího způsobu jejich zničení. Pře-

svědčivým svědectvím vysoké úrovně sovětského velení při použití takového manévru je běloruská operace.

V průběhu obklíčení nepřítele v soudobých operacích bude se vyvíjet situace neobyčejně dynamicky. Jejimi charakteristickými rysy jsou hluboké průlomy v bojových a operačních sestavách vojsk, svazky a útvary budou nuceny často vést bojovou činnost s odkrytými boky a týlem. V těchto podmínkách nabývá na výjimečné důležitosti předstížení nepřítele především ve vedení silných úderů neefektivnějšími palebnými prostředky na jeho prostředky jaderného a palebného ničení, uskupení vojsk na vnitřní a vnější frontě obklíčení, dále smělý manévry silami čelních útvarů a výsadků k jejich vyjití do boku a týlu s následným překvapivým úderem.

Při vedení útočné operace je důležité uskutečňovat manévry vojsky a palbou tak, abychom neustále předcházeli nepříteli v činnosti, mařili jeho plány a pevně drželi iniciativu ve svých rukách. Jak svědčí zkušenosti v Velké vlastenecké válce je z hlediska toho velmi důležité:

- pozorně sledovat vývoj situace, rychle přenášet palebné údery k vytvoření trhlín v bojových sestavách nepřítele,
- s překvapením vysazovat vzdušné výsadky k obsazení čar (úseků terénu) a objektů, které zabezpečí vysoká tempa útoku vlastních vojsk,
- uskutečňovat pružný manévry vojsky na nové, perspektivnější směry.

Velmi poučné z hlediska tvůrčího a smělého přístupu k manévru je rozhodnutí velitele 1. ukrajinského frontu ve lvovsko-sandoměřské operaci.

V letech Velké vlastenecké války v průběhu rozvíjení útoku v operační hloubce, zvláště při odrážení protiúderů nepřítele, velmi často vznikala střetná sražení, jejichž úspěch ve značné míře závisel na rychlém a dovedném manévru. Pro většinu z nich bylo charakteristické využívání odkrytých nebo slabě bráněných boků oběma

stranami k širokému použití obejí a obchvatů i k vedení úderů do boku a týlu. Narůstání úsilí vojsk v minulé válce nebylo ovšem vždy operativní v důsledku poměrně nevysoké manévrovosti svazků a útvarů a nedostatečného dostřelu a efektivnosti palebných prostředků.

Pronikavé zvýšení možností současných vojsk k uskutečnění manévru palbou a rovněž jejich mobilností, zvláště s využitím vzdušné sféry, umožňuje ve střetném sražení zvyšovat palebné úsilí v krátké době, a to palebnými údery útvarů, rozmístěných ve značné vzdálenosti (tj. bez jejich přeskupení). Při dosažení úspěchu ve střetném sražení nabývá na rozhodujícím významu rychlé využití výsledků jaderných a palebných úderů manévrem vojsky, především ze vzduchu, do prostorů jejich vedení.

Zásadně vzrostl význam manévru i v obranných operacích. Dovedný manévr palbou a vojsky v mnoha z nich v letech Velké vlastenecké války předurčoval průběh a výsledek úsilových sražení. Poučný je v tomto směru manévr vojsky v obranné operaci 3. ukrajinského frontu na budapeštském směru v lednu roku 1945, kdy v obranném pásmu 4. gardové armády byly postupně odraženy tři údery nepřítelů na různých směrech.

Pevnost obrany v současné době je určována ve stále větší míře její aktivností, jejímž základem je manévr jadernými a palebnými údery a vojsky. Na prvořadém významu přitom nabývají daleké palebné údery ke zmaření použití jaderných a výsoce přesných zbraní nepřítelů, způsobit ztráty, které ho donutí zřít se útoku nebo ve značné míře oslabí jeho úderné možnosti.

Vyšší formou aktivností operační obrany v letech minulé války byly protiúder. Uchovávali si svůj význam i v současné době. Spolu se zálohami a druhými sledy je možné v široké míře použít svazky a útvary ze sousedních směrů. To vyžaduje uskutečnění manévru jimi v krátké době podél fronty. Značně se zvyšují požadav-

ky na manévr palbou, která musí zabezpečit potřebný stupeň ničení nepřítelů. To znamená soustředění palby s vysokou účinností v krátké době, velkého množství různorodých sil a prostředků z jiných směrů, kromě toho i spolehlivý palebný doprovod útoku protiúderného uskupení.

Důležitou úlohu při zvyšování pevnosti obrany v letech Velké vlastenecké války měl smělý manévr protitankovými zálohami ve spojení s rozsáhlým použitím různých zátarasů. Tak v průběhu balatonské obranné operace v důsledku manévru dělostřeleckou protitankovou zálohou se podstatně zvětšily na ohroženém směru hustoty dělostřelectva na 1 km fronty na jednotlivých úsecích (z 34 do 80 děl).

V současných podmínkách v důsledku vyzbrojení ozbrojených sil novými protitankovými prostředky, především PTRK, bojovými vrtulníky, raketomety podstatně se mění uskupení protitankových sil a prostředků v obraně. Mnohonásobně se zvětšila jejich schopnost ničení, rychlost činnosti a délka ničení, přičemž nejen v hracích dálky přímé viditelnosti. A to je možná jeden z nejdůležitějších momentů. Vznikla možnost ničit obrněné objekty nepřítelů ve značné hloubce a rovněž zvyšovat intenzitu úderů z různých směrů podle jeho přibližování k přednímu okraji. Přitom i v tomto případě se projevuje tendence k rozsáhlému využívání vzdušné sféry k manévru. Zejména na celé řadě cvičení v armádách států NATO byly vytvářeny vzdušné úderné odřady k úderu na druhé sledy a zálohy protivníka, v první řadě na jeho tanková uskupení. Tyto odřady se obvykle skládaly ze dvou skupin bitevních vrtulníků (po sedmi v každé), skupiny průzkumných vrtulníků (čtyři vrtulníky) a dvou skupin bitevních letounů (po dvou v každé). Hloubka jejich činnosti činila 20–30 km, let do týlu byl uskutečňován na obcházejících směrech v malých výškách. O efektivnosti vojskového letectva v boji s obrněnými cíli svědčí i to, že podle zkušeností ze cvičení armád států NATO připadal mu podíl asi 20 % všech ničených tanků.

Zkušenosti z minulých válek, zvláště z Velké vlastenecké války, ukázaly, že úspěšného uskutečnění manévru bylo dosaženo jen za předpokladu dovedné realizace takových principů, jako je utajení, překvapivost, včasnost a jednoduchost uskutečnění.

Utajení a překvapivosti manévru v soudobých podmínkách může být dosaženo především uchováním jeho zámyslu v tajnosti, dezinformací nepřítele uskutečněním klamných opatření, nepřetržitým bojem s jeho prostředky průzkumu a REB. Včasnost manévru bude záviset na jeho rychlosti, které je dosahováno organizací ve zkrácených lhůtách, jednoduchostí zámyslu, vysokými tempy přesunu svazků a útvarů, překonáním různých překážek a chviliek odporu nepřítele z chodu a rovněž přesně organizovaným ženíjním zabezpečením přeskupení vojsk.

Základy úspěšného uskutečnění manévru v jakékoli operaci jsou položeny již při přijetí rozhodnutí k jejímu vedení. Tak při stanovení zámyslu velitel současně s jinými otázkami plánuje formy manévru, ja-

kými uskupeními vojsk bude vedena nejsložitější manévrová činnost, způsob zabezpečení splnění jejich úkolů a zásady organizace součinnosti, způsob obchvatu nepřítele ze vzduchu a k němu vyčleněné síly a prostředky. Při řešení otázek jaderného a palebného ničení stanoví způsob ničení PVO nepřítele, úkoly a obsah palebného ničení při přípravě a v průběhu manévru. Při rozpracování způsobů udržování vysokých temp postupu vojsk v útočné operaci (narůstání úsilí v obraně) předvidá organizaci efektivního působení proti opatřením podnikaným nepřítelem ke zmaření manévru, kromě toho i možné varianty přenesení úsilí na nové směry atd.

Jak ukazují zkušenosti z minulé války a cvičení, velitel svazu, kromě obvyklých otázek při sladění činnosti sil a prostředků, které se zúčastní operace, stanoví způsob uskutečnění manévru vojsky a palbou, podle různých variant činnosti, způsoby využití výsledků jaderného a palebného ničení a změnu cílů palebných úderů, organizaci obsazení výhodných čar a postavení v operační hloubce a narůstání úsilí vojsk v průběhu rozvíjení úspěchu.